

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ім. К.Д.УШИНСЬКОГО

На правах рукопису

ПАПАЧ Ольга Іванівна

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ
В ШКОЛІ ЗА ВАЛЬДОРФСЬКОЮ ПЕДАГОГІКОЮ

ІВ.00.01. - теорія та історія педагогіки

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса - 1994



00778851 (-)

Робота виконана в Одеському
інституті ім. К.Д.Ушинського.

Науковий керівник - кандидат психологічних наук, доцент
МЕЛІХОВА Ірина Олександрівна

Офіційні опоненти: - доктор педагогічних наук, доцент
МАРХЕЛЬ Іван Іванович
- доктор педагогічних наук, доцент
ЛИКОВА Валентина Яківна

Провідна установа - Слав'янський державний педагогічний
інститут

Захист дисертації відбудеться _____ 1994 р.
о _____ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 05.08.08.
для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук при Одеському державному педагогічному ін-
ституті ім. К.Д.Ушинського /270062, м.Одеса, вул.Генуезька, 22/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Одеського
державного педагогічного інституту ім. К.Д.Ушинського.

Автореферат розіслано " _____ " _____ 1994 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Косиць О.Ф.Косоміщенко

Актуальність дослідження. Підготовка дітей до шкільного навчання є однією з найважливіших проблем дошкільного виховання. Від того, яким буде зміст підготовки дітей до навчання та як саме вона буде здійснюватись, залежить не лише якість шкільного навчання, а й формування особистості майбутнього учня. У державній національній освітянській програмі зазначено, що дошкільна є "вихідною ланкою в системі безперервної освіти, становлення й розвитку особистості ... вироблення умінь і навичок, необхідних для навчання в школі"¹.

Проблема підготовки дітей до школи й формування їх готовності до навчання розглядаються з різних позицій. Досліджуються питання, коли починати таку підготовку, як її здійснювати, що саме вкладати в поняття готовності дитини до навчання в школі. На початку 80-х років у нашій країні відбувся масовий перехід до навчання дітей з шести років, і підготовка дітей до школи здійснювалась упродовж їх перебування в дитячих садках, переважно в випускних групах.

Як засвідчує педагогічна практика, підготовка малят до навчання в школі, подекуди, обмежується заняттями шкільного типу з навчання грамоти та математики. При цьому вихователі використовують і шкільну методику навчання, зовсім нецікаву для дошкільників. Такий стан підготовки призводить до школофобії, коли дитина, ще не переступивши поріг школи, вже відчуває на собі серйозне навантаження і з острахом очікує шкільного навчання. За даними досліджень, серед дітей, які готуються до вступу в перший клас, група ризику щодо шкільної дезадаптації та неуспішності в дитячих садках складає 21,3 % /Г.В.Бурменська та ін./

Результатом підготовки до навчання є сформованість готовності дітей. Вчені /Д.А.Венгер, В.К.Котирло, С.Е.Кулачківська, О.В.Проскура та інші/ виділяли три основних види готовності до школи: анатомо-фізіологічну - певний рівень фізичного розвитку; психологічну - інтелектуальна, волева, мотиваційна та комунікативна готовність; педагогічну, яка характеризується наявністю певних специфічних знань та навичок читання, лічби та письма. З переходом до навчання шестирічних дітей саме цей вид готовності набував вирішального значення, тому його формуванню приділялась значна увага.

У нових концепціях дошкільного виховання зазначається, що підготовка до школи не повинна зводитись лише до "наповнення" дитини знаннями в грамоти та математики. Готовність до шкільного навчання передбачає перш за все яскраву зміну загального розумового розвитку дитини, формування вміння спостерігати, аналізувати, порівнювати й узагальнювати явища та на цій основі робити висновки. Представники цього напрямку /Д.С.Виготський, О.В.Сапожов, В.К.Котирло, О.В.Проскура/ зазначали, що головним є формування в дітей установки на пізнавальну діяльність, а не звичайне механічне заучування абстрактних знань. Спільним завданням сучасної системи виховання як у дитячому садку, так і в першому класі школи є пошук нових форм взаємовідносин та шляхів співробітництва педагога й дітей, що сприятиме адаптації дошкільників до навчання в школі.

Розв'язанню цього важливого завдання має допомогти звернення до передового педагогічного досвіду інших країн. Сьогодні на решті знята завіса з багатьох зарубіжних педагогічних ідей, впровадження яких раніше в різних країнах уповоджувало багатьох ро-

ків заборонялось. Так, тільки на початку 90-х років наша педагогічна громадськість ознайомилась з матеріалами вальдорфської педагогіки, засновником якої є німецький філософ доктор Р.Штайнер. Перша школа за його методикою була відкрита ще в 1919 році в Німеччині. Ідеї вальдорфської педагогіки щодо погляду на дитину, мету виховання та навчання близькі до нових ідей українського дошкільця.

Основу вальдорфської педагогіки складає антропософія - вчення про людину. За цією теорією людина складається з трьох складових : тіла, душі й духу, а її життя поділяється на семирічні цикли, упродовж яких з людиною відбуваються певні якісні зміни. Так, перший цикл - від народження до семи років - є найважливішим у формуванні фізичного тіла, він завершується зміною зубів. Саме тому семирічний вік та зміна зубів, за Р.Штайнером, є провідною ознакою готовності дитини до формального навчання. Навчання в школі треба, з його погляду, починати лише з семи років, передчасне навчання відволікає сили дитини від формування фізичного тіла й послаблює її здоров'я. Зміна ж зубів засвідчує лише фізичний, а не духовний або душевний розвиток особистості. Щодо суті дошкільного виховання за вальдорфською педагогікою, то вона майже едентична особистісно-орієнтованій моделі сучасної концепції виховання. Такий збіг у поглядах дошкільного виховання на дитину, з нашого погляду, лише підкреслює актуальність обраної теми дослідження.

Об'єкт дослідження - готовність дітей до навчання.

Предмет дослідження - процес формування готовності дітей до навчання в школі, яка орієнтована на вальдорфську педагогіку.

Мета дослідження - на терені вальдорфської педагогіки визна-

чити умови підвищення готовності дітей до навчання та розробити методичні технології підготовки до навчання дітей шести років.

Гіпотеза : процес формування готовності дітей до навчання в школі за вальдорфською педагогікою буде ефективним за умов, які доповнюють одна одну: - побудова системи занять з урахуванням вікових особливостей дітей за принципами вальдорфської педагогіки : наслідування - провідна діяльність дітей дошкільного віку, забезпечення потреби дитини у яскравих образах, емоційна насиченість занять, система індивідуальної роботи з урахуванням типів темпераменту; - розвиток адекватної самооцінки; - формування у батьків спільного з вчителем погляду на дитину, вікові та індивідуальні особливості її розвитку, вимоги до неї.

Завдання дослідження:

1. Теоретично обґрунтувати доцільність використання вальдорфської педагогіки в ході формування готовності дітей до навчання.

2. Виявити, теоретично обґрунтувати й дослідити умови, які сприяють підвищенню рівня готовності до навчання за вальдорфською педагогікою.

3. Дати якісні характеристики рівнів та критеріїв готовності до навчання, ознаки їх виявлення.

4. Розробити та зпровадити в педагогічну практику програму й методичні технології підготовки дітей до навчання за вальдорфською педагогікою.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці засновника вальдорфської педагогіки німецького філософа доктора Р.Штайнера, в яких висвітлювався погляд на розвиток людини, роль вчителя у процесі виховання, а також педагогічні доробки учнів Р.Штайнера

та вчителів сучасних вальдорфських шкіл Європи.

Задля розв'язання поставлених у дослідженні завдань та перевірки вихідних положень був використаний комплекс методів: аналіз наукової та методичної літератури з педагогічних та психологічних аспектів проблеми дослідження; цілеспрямоване педагогічне спостереження та аналіз існуючого педагогічного досвіду; психолого-педагогічний експеримент; математичний аналіз одержаних результатів.

Наукова новизна полягає в тому, що в ході дослідження були теоретично обгрунтовані й експериментально апробовані умови, які формують та підвищують рівень готовності дітей до навчання; виявлені нові якісні характеристики рівнів готовності до навчання; визначені критерії готовності та ознаки їх виявлення; складені програма й методичні технології підготовки дітей до навчання за вальдорфською педагогікою; програма курсу лекцій з основ вальдорфської педагогіки для батьків.

Теоретична значущість полягає в розробленні програми та методики цілеспрямованого формування певного рівня готовності до навчання, в обгрунтуванні принципів формування цієї готовності за вальдорфською педагогікою.

Результати експериментального дослідження визначають доцільність використання основних принципів вальдорфської педагогіки в формуванні готовності дітей до навчання в школі.

Практична значущість полягає в тому, що одержані наслідки експериментальної роботи можуть бути використані в роботі школи нового типу. Уточнення якісних характеристик виявлення рівнів готовності дітей до навчання, критеріїв та ознак їх прояву може слугувати основою розробки методичних технологій

для вчителів. Розроблена програма та зміст навчання засвідчили, що вальдорфська педагогіка сприяє ефективному формуванню готовності дітей до навчання. Визначені в роботі засоби цілеспрямованого формування певного рівня готовності є цілком доступними для використання їх як вихователями, так і вчителями.

Вірогідність результатів дослідження забезпечувалась адекватністю використаних методів меті й завданням роботи, яка підтвердилась у ході впровадження в навчальну діяльність ос- новних висновків. Математичний аналіз одержаних результатів статистично вірогідний. Результати дослідження можуть бути використані для подальших наукових розробок з проблеми формування готовності дітей до школи та їх навчання в освітянських закладах, орієнтованих на вальдорфську педагогіку.

До захисту пропонуються такі положення:

1. Теоретичне й практичне використання принципів вальдорфської педагогіки в формуванні готовності дітей до навчання.

2. Система взаємопов'язаних умов, які обумовлюють ефективність формування готовності дитини до навчання, заснованих на принципах вальдорфської педагогіки.

3. Якісні характеристики виявлення рівнів готовності до навчання, критерії готовності та ознаки їх виявлення.

4. Програма формування готовності дітей до навчання в ході їх підготовки за вальдорфською педагогікою, програма курсу лекцій з вальдорфської педагогіки для батьків.

Апробація та впровадження наслідків дослідження. Розроблені опособи цілеспрямованого формування готовності дітей до навчання апробовані та впроваджені в процесі підготовки їх до навчання, яку виконують фахівці навчально-методичного центру розвит-

ку вальдорфської педагогіки "АВТР" /академія вільного творчого розвитку/ м.Одеса.

Матеріали дослідження були викладені та обговорені на міжнародних наукових Костяківських читаннях /червень 1992 року, м.Київ/ міжнародних конференціях /вересень 1992 року, м. Одеса; липень 1998 року, м.Відень, Австрія/, семінарах з основ вальдорфської педагогіки /1991-1992 роки, м.Москва; 1991- 1992 роки , м.Одеса/.

СТРУКТУРА ТА ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ.

Дисертація складається з вступу, двох розділів, висновків, списку літератури та додатка. Обсяг роботи 190 сторінок, з них 128 сторінок основного тексту, який включає 8 таблиць, 9 діаграм, 2 схеми, 18 сторінок бібліографії, 10 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної проблеми, науково-практична цінність теми дослідження, визначаються мета, об'єкт, предмет, гіпотеза, завдання, методи дослідження, а також положення, що пропонуються до захисту.

У першому розділі - "Аналіз стану проблеми готовності дітей до школи в сучасній педагогіці та психології" аналізуються погляди вітчизняних та зарубіжних вчених, тенденції розробки проблеми на сучасному етапі, розкриваються провідні принципи вальдорфської педагогіки щодо виховання дітей до семи років та формування їх готовності до навчання.

Стрижнем проблеми є питання про те, коли ж треба починати процес підготовки дітей до навчання, як його здійснювати та що саме вкладати у поняття готовності дітей до навчання в школі /Л.І.Божович, Л.А.Венгер, Л.С.Виготський, В.К.Котирло, С.Е.Ку-

лачківська, В.С.Мухіна, О.В.Проскура/.

Проблема готовності дітей до навчання в школі за останні 15-20 років була предметом досліджень психологів, педагогів, гігієністів, педіатрів як у нашій країні, так і за її межами / Д.І.Божович, Л.А.Венгер, Л.С.Виготський, О.В.Проскура, А.Г.Хрикова/. Та на жаль це й сьогодні педагогічна наука не має єдиного й чітко визначеного поняття "шкільна готовність", не встановлені узагальнені та науково обгрунтовані критерії готовності дитини до систематичного навчання.

Як свідчить практика, підготовка дітей до школи в дитячих садках будувалась переважно на механічному перенесенні форм та методів навчально-виховної роботи з молодшими школярами до підготовчих груп дитячих садків. У багатьох випадках це призвело до школофобії. Крім того, дослідники та практики зазначають, що в учнів молодших класів у порівнянні з дошкільниками зменшується активність фантазії та уявлень, пізнавального інтересу, прагнення до самостійності.

Зарубіжні психологи трактують поняття шкільної зрілості як досягнення такого ступеня розвитку, коли дитина "стає здатною приймати участь у шкільному навчанні"/Й.Шванцара/ або як "оволодіння вміннями, знаннями, здібностями, мотивацією та іншими необхідними для оптимального рівня засвоєння шкільної програми характеристиками поведінки"/А.Анастасі/.

У роботах вітчизняних дослідників підкреслюється, що готовність до навчання в школі - багатокомпонентне утворення. Започаткувала цей науковий підхід Д.І.Божович. За її словами, готовність до навчання в школі складається з певного рівня розвитку розумової діяльності та пізнавальних інтересів, готовності до

довільної регуляції своєї пізнавальної діяльності та соціальних позицій учня. Такого погляду дотримувався і академік О.В.Запорожець. Готовність до навчання в школі являє собою цілісну систему взаємопов'язаних якостей дитячої особистості; особливості її мотивації, рівень розвитку пізнавальної, аналітико-синтетичної діяльності, ступінь сформованості механізмів волевої регуляції й тощо.

На початку 80-х років наша країна перейшла на навчання дітей з шести років. Процес демократизації призвів до значних змін у галузі дошкільного виховання. У державній програмі "Освіта ХХІ століття в Україні" та концепції дошкільного виховання дається негативна оцінка антигуманістичного за своєю сутністю підходу до дитини як до об'єкту муштри й натаскування в процесі підготовки до школи. В концепції дошкільного виховання окреслені також контури більш прогресивної моделі виховання та навчання, яка ґрунтується на гуманістичних принципах ставлення до дитини.

Отже, провідним напрямком змін у вітчизняному дошкільному вихованні є бажання повернути дітям дитинство, забезпечити їх позитивний емоційний стан і створити передумови для подальшого психічного та особистісного розвитку. Саме це зближує вітчизняні підходи до виховання з методами вальдорфської педагогіки. За Р.Штайнером, дошкільне дитинство спрямовується лише на розвиток прекрасних здібностей дитини до наслідування.

Вальдорфська педагогіка від класичної, передусім, відрізняється її вихідними принципами. Серед них: побудова соціального організму в душі трьохчленності: соціалізм для господарської діяльності, демократія для правової та державної, свобода для духовного життя; впровадження будь-якої вальдорфської

ініціативи на основі трьохчленної єдності вчителів /вихователів/, учнів /вихованців/ та батьків; використання у виховній та навчальній роботі знань про трьохчленність будови людини, яка має фізичне, ефірне та астральне тіло, поступовий трьохчленний розвиток внутрішніх функцій людської душі: від 0 до 7 років - розвиток волі, від 7 до 14 років - розвиток почуттів, від 14 до 21 року - розвиток мислення. Вікові особливості: від 0 до 7 років - наслідування дій дорослого, потреба в образах та позитивній емоційній підтримці з боку дорослого; вплив вражень від оточуючого світу на здоров'я та здібності; розвиток соціальної свободи /в дорослому віці/ на основі наслідування дорослим; від 7 до 14 років - потреба в образах, поглиблення почуттів, розвиток реального бачення світу, прямування за авторитетом як засіб виникнення /в дорослому віці/ почуття рівноправності; від 14 до 21 року - потреба в абстрактних знаннях, розвиток самостійного мислення; братерство як результат розвитку почуття загальнолюдської любові; виключна роль учителя як сполучної ланки між теорією вальдорфської педагогіки та її втіленням у практику; значення рівня самовдосконалення та самоусвідомлення вчителя в навчально-виховному процесі; необхідність створення особливих духовних відносин між вчителем та дитиною; всеохоплюючий зміст виховання та навчання, розподіл предметів у відповідності з розвитком волі, почуттів та мислення на практичні, художні та теоретичні; специфічна структура шкільного навчання: основний ступінь - з I до 8 класу, засавчання та виховання відповідає один провідний вчитель; вищий ступінь - з 9 до 12 класу, коли діти здійснюють вибір дисциплін для поглибленого вивчення; викладання навчального матеріалу за епохами; побудова виховного

та навчального процесів на терені знань про денний, тижневий та річний ритми життя дитини; відмова від оцінювання результатів дитячої праці за порівнянням здібностей та можливостей різних дітей; врахування у вихованні та навчанні темпераменту дитини за принципом - ніколи не діяти супроти темпераменту дитини; використання у виховному та навчальному процесі знань про такі індивідуальні особливості дітей, як велика та мала голова, утруднений вдих та видих, епілептичність та істеричність, а також знань про людську організацію в просторових напрямках.

У запропонованій роботі ми керувались лише окремими з перелічених принципів, а саме: побудова соціального організму в дусі трьохчленності; трьохчленна єдність вчителів, учнів та батьків; втілення в процес навчально-виховної роботи знань про будову людини, вікові, індивідуальні особливості та темперамент дитини; роль вчителя в навчально-виховному процесі; побудова навчально-виховного процесу на основі ритму життя дитини.

За Р.Штайнером, готовність дітей до навчання визначається, передусім, фізіологічними особливостями дитини. Він стверджував, що нові душевні сили у дитини з'являються з семи років, саме тоді, коли вона зовсім інакше, ніж раніше, поводить себе та стає готовою до шкільного навчання. За вальдорфською педагогікою головною ознакою готовності дітей до формального навчання є досягнення нею семирічного віку та зміна зубів. Р.Штайнер пояснював це віковими особливостями дітей, бо саме, в період від народження до семи років відбувається їх фізичний розвиток. Тому формальне навчання до досягнення семи років, з погляду вальдорфської педагогіки, послаблює здоров'я дитини.

У другому розділі - "Формування готовності дітей до навчан-

ня" розкривається мета та масив дослідно-експериментальної роботи, надається діагностика вивчення провідного темпераменту дитини за вальдорфською педагогікою та зміст спеціально побудованих занять, на яких вивчався наявний рівень готовності дітей до навчання, описані якісні характеристики їх виявлення, критерії та ознаки виявлення готовності до навчання, аналізуються перші результати, обґрунтовується використання принципів вальдорфської педагогіки задля створення умов більш ефективного формування готовності до навчання. Описана специфіка побудови занять з підготовки дітей до навчання, математично оброблені результати, одержані у ході дослідно-експериментальної роботи.

Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі навчально-методичного центру розвитку вальдорфської педагогіки м. Одеси. Упродовж 1991-1994 років підготовку пройшло 115 дітей. За цей час була також проведена відповідна просвітницька робота з батьками, був прочитаний курс лекцій з основ вальдорфської педагогіки, який прослухало 220 батьків.

Суттєво констатуючого експерименту була діагностика провідного типу темпераменту дітей. Задля цього кожній дитині давали кольорові воскові крейдочки та аркуш паперу і пропонували намалювати якийсь малюнок за її бажанням /на вільну тему/.

Паралельно з цим з кожною дитиною та її батьками були проведені індивідуальні бесіди, під час яких з'ясовувались індивідуальні особливості дитини та специфічні умови сімейного життя та виховання.

В аналізі дитячих робіт ми орієнтувались дослідженнями К. Вірккунен стосовно домінуючого кольору та насиченості або

прозорості малюнка: холерику властивий червоний колір, меланхоліку - синій, флегматику подобається спокійний, врівноважений зелений, а сангвініку - яскравий жовтий, схожий на сонечко.

Упродовж місяця нами була проведена серія навчальних занять, задля вивчення наявного рівня готовності дітей до навчання. Вони будувались за також ж схемою, що і наступні. Натомість у ході цих занять значна частина часу відводилась різним іграм з ви - можливими та складними правилами, а також різним видам діяльнос - ті, що потребують зосередженості, старанності, уважності, тер - піння. Результати спостереження за дітьми під час цих занять дозволили нам визначити наявні рівні готовності дітей до навчан - ня. Було виявлено чотири рівня готовності : високий, достатній, середній і низький, та дано їхню розгорнуту характеристику. За основу визначення рівнів готовності були взяті дослідження Г.М.Чуткіної, модифіковані до завдань пропонованого дослідження.

Визначені й критерії готовності до навчання: ставлення дітей до занять, наявність інтересу до навчання, статусна позиція та довільність поведінки. За результатами знайомства та подаль - шого спілкування з батьками, аналізу бесід з дітьми, їх малюнків, а також на основі спостережень першого місяця, були одержані перші результати. Вони дали можливість простежити зміну у якос - ті готовності дітей до навчання відносно кожного з визначених критеріїв.

Ставлення до занять визначалось тим, як - позитивно, інди - ферентно чи негативно ставилась дитина до відвідування занять. Високий рівень готовності за цим критерієм у 1991-1992 р. мали лише 7,5 % дітей, а в 1992-1993 р. - 6,7 %, достатній - відпо - відно 12,5 % та 13,4 %. Найбільша кількість дітей на початку

експерименту мала середній рівень - 55 % та 43,3 % або низький - 25 % та 36,6 %. Перші заняття засвідчили, що діти були досить вередливі, вони не прагнули до наслідування дій вчителя, ігнорували його авторитет.

Інтерес до навчання виявлявся не лише в зацікавленості, старанності та якості виконання доручень чи вибору найбільш цікавих завдань, але й у тому, скільки часу зберігався інтерес до певної гри або як довго пам'ятали діти про постійні доручення, як швидко вони починали розуміти правила гри. Перші результати за цим критерієм засвідчили, що лише 10 %/1991-1992р./ та 6,7 %/1992-1993р./ дітей мали високий рівень готовності, кількість дітей з достатнім рівнем дещо більша - відповідно 15 % та 13,3 %. Значна кількість дітей мала середній - 60 % та 66,7 % або низький рівень - 15 % та 13,3 %. Ці результати пояснювались тим, що частина дітей вже мала певний рівень знань і на їх інтерес до навчання впливав старий, можливо, негативний досвід. Що стосується виконання всіх без винятку завдань, то це пов'язане з вихованням дітей у сім'ї, оскільки переважна більшість дітей не відвідувала дитячий садок. Вдома ж батьки наполягали на виконанні завдань без будь-яких заохочувань.

Статусна позиція визначалась тим, чи вміє дитина спілкуватися, гратися, поступатися чимось, як багато дітей вона знає на ім'я, чи є вона бажаним партнером в іграх, як до неї ставляться у групі. Під час спостережень першого місяця було виявлено, що лише 5 % /1991-1992р./ та 6,7 %/1992-1993р./ дітей на початок експерименту мали високий рівень, а 10 % та 9,9 % - достатній. Це дещо менше, ніж відповідні значення рівнів інтересу до навчання. Дітей з середнім рівнем статусної позиції було

також менше - 55 % та 53,9%. Однак дітей з низьким рівнем децю більше, ніж за критерієм "інтерес до навчання" - 30% та 30,1%. Такий розподіл можна пояснити тим, що в групах було мало дітей, які відвідували дитячий садок. Саме вони були більш контактними, вмiли спілкуватись. Домашні ж діти більш ніяковіли, у встановлені контакту та з'ясуванні стосунків з іншими дітьми вони шукали допомоги дорослих, частіше бували замкненими, хоча часом були й агресивними, наполягали на більшій увазі до себе.

Довільність поведінки пояснювалась, здебільшого, умовами, у яких виховувались діти. Виявилось, що діти, які мали проблеми з довільністю поведінки, саме ті, слово яких для батьків - закон. Вони не мали вдома обов'язків, їх примхи були головною зброєю в досягненні будь-якої мети, вони не вмiли діяти самостійно й не навчилися доводити справу до кінця. Таких дітей на початку експерименту була переважна більшість. Так, середній рівень мало 40 %, низький - 47,6 % та 50 %. Високого рівня досягло лише 5 % та 3,9% дітей, а достатнього - 7,5% та 6,7%.

Започатковуючи експеримент, ми базувалися на основних принципах вальдорфської педагогіки стосовно місця виховання та навчання в житті суспільства, вікових та індивідуальних особливостей дітей, вимог до вчителів та порад батькам. Задля цього дослідно-експериментальна робота передбачала створення умов, завдяки яким формування готовності дітей до навчання за вальдорфською педагогікою було б більш ефективним. Серед них: побудова системи занять з урахуванням вікових особливостей за принципами вальдорфської педагогіки: наслідування - провідна діяльність дітей дошкільного віку, забезпечення потреби дитини в яскравих образах, емоційна насиченість занять, система індиві-

відуальної роботи з урахуванням типів темпераменту; - розвиток адекватної самооцінки; - формування в батьків спільного з вчителями погляду на дитину, вікові та індивідуальні особливості її розвитку, вимоги до неї.

Потреба в наслідуванні, за Р.Штайнером, закладена в дитині досить глибоко. Дошкільний вік дитини він називав "віком наслідування", упродовж якого дитина є єдиним чутливим організмом. Тому батькам і вихователям необхідно пам'ятати - все, що відбувається в безпосередньому оточенні дитини, впливає на її дух, душу та тіло. Її здоров'я та прихильності залежать від того, як поведуть себе її рідні.

Специфічною особливістю дитини дошкільного віку, за Р.Штайнером, є потреба в образах, яку необхідно обов'язково задовольняти. Вчителі вальдорфських шкіл засвідчують, що це розвиває не лише мислення дитини, але і її почуття.

Отже, проведення занять з підготовки дітей до навчання в формі бесід на матеріалі казок та історій буде сприяти розвитку образного сприймання дитини, мисленню, яке проникає в суть речей та явищ.

За вальдорфською педагогікою, в період зміни зубів у сприйманні дитини відбуваються суттєві зміни. "Виникає прагнення діяти чи навіть думати так, як діє і думає людина, яка є авторитетом для дитини, якщо ця людина оцінює адекватно свої вчинки та думки" /Р.Штайнер/. Прямування за авторитетом починає розвиватись ще з 5,5 років. Саме на цій особливості шестирічних дітей, а також на принципі вальдорфської педагогіки - ніколи не діяти супроти темпераменту дитини, ми будували свою роботу щодо формування адекватної самооцінки дітей.

Вальдорфська педагогіка особливого значення надає єдності поглядів вчителів, батьків та учнів. У ході підготовки дітей до навчання в школі за вальдорфською педагогікою, ми знайомили батьків з основами вальдорфської педагогіки, та антропософії, що є її філософською основою, з віковими та індивідуальними особливостями дітей, багато уваги надавали питанням сімейного виховання. Ми намагались, щоб виховання дітей у сім'ї стало продовженням нашої роботи в підготовчій групі. Заняття, які ми проводили для батьків, дозволяли їм подивитись на свою дитину з іншого боку, зрозуміти, чи відповідають наші уявлення про навчання та виховання їх власним. Лекції доповнювались практичними заняттями, в ході яких обговорювались проблеми кожної дитини, її особливості, батьки вчилися робити іграшки відповідно до вимог вальдорфської педагогіки, вивчали колискові, вірші на іноземних мовах і таке інше.

На основі діагностування за темпераментами дітей було поділено на 4 підгрупи так, щоб у кожній з них були представники усіх типів темпераменту за визначеною у ході діагностування пропорцією.

Заняття з підготовки дітей до навчання проходили один раз на тиждень / у суботу / і проводились з а таким розкладом: заняття з культури спілкування, іноземного мовлення, хвилинка становлення душі, живопису, часу казки. За впливом, який діє на дитину, їх можна поділити на заняття з розвитку мислення, почуттів та волі.

Заняття з культури спілкування будувались таким же чином, як і основний урок у школі за вальдорфською педагогікою. Вони починались з ранкового привітання. Після нього - 5-7 хвилин тривала

ритмічна частина, в ході якої діти співали, відтворювали певні ритми руками та ногами, разом читали вірші. Кожна пісенька чи вірш мали свій розмір і відповідно належали до певного типу темпераменту. Так, стопа холерика - це двошкладний висхідний активний ямб, стопа меланхоліка - протилежний задумливий хорей. Розмір сангвінічного та флегматичного темпераменту складається з трьохшкладних стоп, для сангвініка висхідний анапест та спадячий дактель для флегматика. Ритмічна частина будувалась так, щоб охопити ритмами всі 4 типи темпераменту. Крім того вона допомагала увійти у єдиний ритм.

Після ритмічної частини вчитель розповідав казку з моральним змістом. Зміст казки будувався на протиставленні протилежних якостей людської душі, часто казки пов'язувалися з конкретною подією або рисою характеру певної дитини. Після розповіді казки вчитель разом з дітьми обговорював її зміст.

Мета занять з культури спілкування - поглибити розуміння дітьми певних моральних принципів. Після кожного заняття тривала п'ятихвилинна перерва, в ході якої вчителі пропонували дітям жваві ігри на розвиток уваги, пам'яті, на подолання рухового автоматизму, а також ігри, які сприяли заспокоєнню та самоорганізації дитини. Кожен вчитель самостійно обирав ігри, враховуючи стан дітей.

Заняття з іноземної мови /англійської чи німецької/ будувались за "прямим методом" навчання. Дитина запам'ятовувала нову інформацію в результаті наслідування дій вчителя. За вальдорфською педагогікою, душа дитини чуттєва до сприйняття промовленого слова. Вона його чує й починає "працювати" над ним, "відкривається" назустріч новим словам, вільно оволодіває іноземним

звучанням з "правильною вимовою", розширює свої уявлення щодо оточуючого світу.

У ході занять з становлення душі вчитель знайомив дітей з біблейськими історіями в переказі для дітей та обговорював їх зміст.

Увесь підготовчий цикл живопису спрямовувався на те, щоб створити передумови для проведення занять з живопису в першому класі: діти просто "вивчали" фарби, раділи їх згіщенню й розмитості, виникненню нових кольорів. Вони користувались лише трьома основними кольорами: червоним - відтінку кармін, синім - кобальт, жовтим - кадмій. Головною метою занять з живопису було навчити дітей розуміти можливості кожного з кольорів раніше, ніж вони перейдуть до сюжетного малювання в школі.

Останнім у розкладі був час казки, він немов би готував дитину до денного сну. Ми використовували українські, російські казки та деякі авторські. Українські казки розповідались українською, а російські - російською мовами.

У кінці року за методиком, аналогічною констатуючій серії експерименту, були визначені рівні готовності до навчання, наведені у діаграмі.

У висновках дисертації підсумовуються результати проведеного дослідження, які підтверджують висунуту гіпотезу, а також визначаються перспективні напрямки подальшої розробки досліджуваної проблеми.

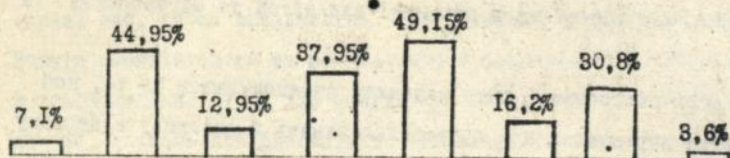
Одержані результати дослідження дають підставу для таких висновків:

І. Формування готовності дітей до навчання відбувалось за провідними принципами вальдорфської педагогіки: побудова соці -

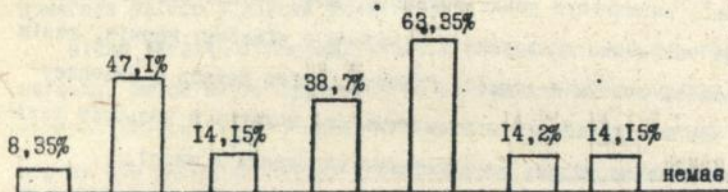
СЕРЕДНІ КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ РІВНІВ ГОТОВНОСТІ.

ДІАГРАМА .

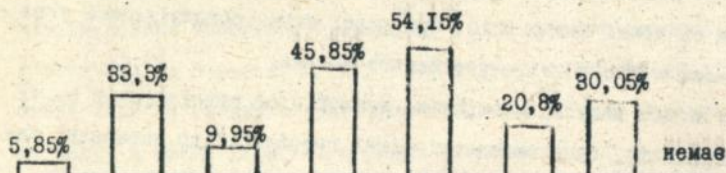
КРИТЕРІЙ "СТАВЛЕННЯ ДО ЗАНЯТЬ".



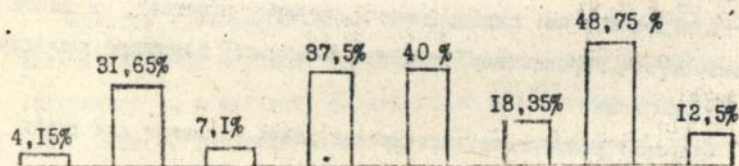
КРИТЕРІЙ "ІНТЕРЕС ДО НАВЧАННЯ".



КРИТЕРІЙ "СТАТУСНА ПОЗИЦІЯ".



КРИТЕРІЙ "ДОВІЛЬНІСТЬ ПОВЕДІНКИ".



Рівні: високий достатній середній низький

ального організму в душі трьохчленності; трьохчленна єдність вчителів, учнів та батьків; втілення в навчально-виховну роботу знань про будову людини, вікові, індивідуальні особливості та темперамент дітей; побудова навчально-виховного процесу на основі ритму життя дитини.

2. У ході констатуючого експерименту були виявлені провідні типи темпераментів дітей за аналізом кольорової гами та насиченості або прозорості дитячих малюнків. Визначені початкові рівні готовності дітей до навчання: високий, достатній, середній та низький. Розроблені критерії та ознаки виявлення рівнів готовності: ставлення до занять, інтерес до навчання, статусна позиція та довірливість поведінки.

3. За результатами дослідження встановлено, що ефективність формування готовності дітей до навчання за системою вальдорфської педагогіки залежить від впровадження в навчально-виховний процес тих умов, які передбачались у гіпотезі. Дослідження дали підставу для висновку, що під впливом експериментальної підготовки відбулися позитивні зміни якісних характеристик рівнів готовності дітей до навчання.

4. Теоретичні положення та експериментальні дані дають підставу накреслити деякі перспективи подальшого дослідження:

- виявлення, обґрунтування та дослідження провідних душевних та духовних якостей, рівнів самовдосконалення й самосвідомості та формування їх у вчителів, що працюють за вальдорфською педагогікою;

- особливості формування готовності до навчання вихованців дитячих будинків.

Основний зміст виконаного дослідження відображено в таких публікаціях:

1. Формування мотиваційних цінностей студентів педінститутів і виховання інтелектуала.- У зб.: Роль мистецтва у вихованні творчої особистості.- Тези республіканської науково-практичної конференції.- Кіровоград.- 1990.- с. 26-27.

2. Психологічні аспекти готовності дітей до навчання за вальдорфською педагогікою.- У зб.: Актуальні проблеми психології: традиції і сучасність.- Тези міжнародних Костяківських читавь.- К.: НДІП, 1992.- с. 294-296.

3. До питання про спадковність педагогічних ідей Я.А. Коменського у вальдорфській педагогіці.- У зб.: Я.А. Коменський і педагогічна сучасність.- Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції.- Одеса, 1992.- С. 166-168.

4. До питання про підвищення пізнавальної активності студентів при вивченні курсу "Психологія виховання"/Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів та студентів.- Тези республіканської науково-практичної конференції.- Харків.: ХДПІ.- 1992.- с. 148-150.

5. Програма педагогічних інститутів. Психологія виховної діяльності. Для студентів педінститутів спеціальності "Практичний психолог".- К.: РНМК Міносвіти України.- 1992.- 12с.

6. Етико-психологічна підготовка дітей до школи/ Школа вільного творчого розвитку; навчальні плани/ під ред. Р.І. Хмельок.- Одеса.- 1992.- с. 9-16.

7. Психологічна підготовка дітей до навчання в новому типі школи за вальдорфською педагогікою// Психологія. Респ. наук-метод. зб.- К.: Рад. шк.- 1993. вип. 41.

8. До питання про підготовку дітей до навчання в школі

за вальдорфськом педагогікою.-У кн.Психолого-педагогічні аспекти перспектив систем та технологій навчання і погляд у майбутнє. За ред.О.Я.Чебикіна.-Відень,Австрія,1993-с.155-156.

Подписано в печать 19.1.1994 г. Бумага офсетная N 1
Заказ N 3005 Тираж 110

270001, г. Одесса, ул. Ленина, 28. ОЦНТиЭИ
Отдел оперативной полиграфии.

110-55

AB 29.136

AB 29.136